ЄВРОПА 02.08.2024 | Срджан Цвіїч

Троянський кінь Путіна

Сербія зближується з Росією та Китаєм. Кандидат на вступ конфліктує з ЄС – Белграду потрібна нова зовнішня політика

У 2024 році, майже через чверть століття після останнього масштабного конфлікту на Балканах, Сербія й досі є заручницею руйнівної політики її колишнього президента Слободана Мілошевича, результатом якої став кривавий розпад Югославії в 1990-х роках і фактична втрата суверенітету над колишнім автономним краєм Косово. Як наслідок, зовнішня політика Сербії донині не звільнилася від косовського питання. Така політика неминуче призведе до непорозумінь, адже Сербія проголосила своєю метою членство в ЄС, тож її треба змінити.

На початку правління президента Александара Вучича зовнішню політику Сербії можна було характеризувати як балансування між Сходом і Заходом. Але після нечесних виборів в грудні 2023 року Сербія дедалі більше сповзає в бік Росії та Китаю. Хоча офіційно це подається як стратегія захисту національних інтересів Сербії, головною рушійною силою зовнішньої політики Белграда є партикулярні інтереси правлячої партії, іншими словами, забезпечення міжнародної підтримки для утримання нинішнього режиму при владі якомога довше. Режим захопив контроль над зовнішньою політикою Сербії, як і над іншими міністерствами та незалежними державними інституціями. Дванадцять років правління Вучича доводять, що зміна зовнішньополітичного курсу можлива лише за нового, демократичного режиму.

Щоб стати надійною альтернативою нинішньому режиму, демократичним силам Сербії необхідно визначитися з зовнішньополітичною стратегією, яка має бути зосереджена на змінах в чотирьох ключових сферах: Косово, майбутня інтеграція країни в ЄС, місце Сербії в європейській архітектурі безпеки та відносини з іншими країнами Західних Балкан.

Повна нормалізація відносин з Косовим

Що стосується Косова, майбутній демократичний уряд Сербії має повністю перезапустити переговори з Приштиною. Це означає припинення щоденного брязкання шаблями через спонсоровану урядом Вучича антиалбанську пропаганду. Щоб досягти довготривалих результатів, переговори слід вести добросовісно, створюючи атмосферу довіри між сторонами. Під час переговорів, на відміну від нинішнього уряду, новий демократичний уряд повинен буде проявляти абсолютну стриманість, коли йтиметься про можливість націоналістичних кроків з боку Косова. Для нормалізації відносин також необхідно дотримуватися всіх домовленостей, що їх досягли попередні сербські уряди, а саме не виступати проти членства Косова в міжнародних організаціях, включно з ЄС. Повна нормалізація, що закономірно, означає великі внутрішньополітичні ризики.

Вимога офіційного визнання Сербією незалежності Косова стала б невиправданим національним приниженням, яке назавжди відвернуло би Белград від інтеграції в ЄС

Однак визнання де-юре незалежності Косова не є і не стане в осяжному майбутньому прийнятним для жодної політсили Сербії. Пропагандистська кампанія, яку нинішній режим вів протягом усіх 12 років свого правління, створила такий соціальний клімат, в якому включення визнання Косова до програми будь-якої партії дорівнює політичному самогубству. Вимога офіційного визнання Сербією незалежності Косова стала б невиправданим національним приниженням, яке назавжди відвернуло би Белград від інтеграції в ЄС. Це, звичайно, величезна проблема з огляду на нинішні правила ЄС, який не хоче приймати нових членів з невирішеними питаннями територій і суверенітету.

Узгодження з СЗБП ЄС

Ще одну перешкоду для майбутнього членства Сербії в ЄС становить її небажання узгоджувати свою політику зі Спільною зовнішньою і безпековою політикою ЄС (СЗБП). Сербія ізолюється від решти Європи, відмовляючись запровадити санкції проти путінської Росії через її напад на Україну. Головною причиною, чому США і ЄС дивляться крізь пальці на неприєднання Белграда до санкцій, є його експорт боєприпасів в Україну. Зовнішня політика

майбутньої демократичної Сербії має базуватися на розумінні того, що узгодження з СЗБП ЄС є не лише формальною передумовою для зрушення в переговорах про вступ, але й інструментом захисту національних інтересів інших країн. Сербія не повинна бути «троянським конем Путіна в Європі» для більшості країн – членів ЄС. Політична ціна неприєднання – пряме послаблення її позиції на переговорах із Приштиною.

В результаті угоди з Белградом переговори про нормалізацію відносин з Косовим перейшли з-під егіди ООН під егіду ЄС. Таким чином, гра на боці Росії чи Китаю не те щоб на руку Сербії, яка бажає продовжувати шлях до членства в ЄС. Набагато важливіше для Белграда зміцнити відносини зі своїми європейськими та американськими союзниками, багато з яких є також членами НАТО.

Західнобалканський пакт

Через бомбардування НАТО 1999 року відносини з цим військовим альянсом у Белграда напружені. В 2007 році парламент Сербії ухвалив резолюцію, в якій проголосив Сербію військово нейтральною країною. Час не загоїв рани населення. Ба навпаки: сьогодні, хай як це парадоксально, значно більше сербів виступають проти членства країни в НАТО, ніж було в роки після бомбардувань. Це значною мірою пов'язано з постійним щоденним вливанням антизахідної пропаганди в проурядові ЗМІ (які становлять понад 90 відсотків медіапростору) відтоді, як Вучич прийшов до влади в 2012 році. Як наслідок, молоде покоління значно більш праве й антизахідне, ніж покоління їхніх батьків. Це робить формальне приєднання Сербії до Трансатлантичного військового альянсу політично немислимим, хоча воно могло би бути в національних інтересах.

Вирішенням цієї проблеми може стати ініціатива нового демократичного уряду Сербії з розширення вже існуючого регіонального економічного співробітництва з іншими країнами Західних Балкан в рамках Берлінського процесу на сферу оборони. Створення регіонального військового союзу дало б усім країнам Західних Балкан взаємні гарантії безпеки. Найголовніше, це запевнило б інших в тому, що жоден майбутній уряд у Белграді не становить загрози. Водночас це непрямо завело би Сербію під безпекові парасольки НАТО і Європи.

Після розпаду Югославії Сербію постійно мучить

Що стосується відносин з іншими країнами Західних Балкан, будь-який уряд в Белграді політично зобов'язаний дбати про інтереси

ревізіоністське бажання, щоб усі серби знову жили в одній державі

сербської громади в цих країнах, а також про збереження свого домінуючого становища в економіці регіону. Щоб досягти цього, новому демократичному урядові Сербії доведеться відмовитися від політики нинішнього режиму, яка отримала назву «Сербський світ», усвідомивши, що вона псує відносини з сусідами і, зрештою, подібно до націоналістичної політики «Великої Сербії» 1990-х років, шкодить сербам, які живуть в цих країнах.

Після розпаду Югославії Сербію постійно мучить ревізіоністське бажання, щоб усі серби знову жили в одній державі. Відмовившись від намагань змінити міжнародно визнані кордони в регіоні (адже це неминуче призведе до нової війни), нове політичне керівництво в Белграді має визнати, що тільки ЄС пропонує готове рішення, щоб усі серби знову жили під однією політичною парасолькою. Найкращий спосіб для Сербії досягти цієї мети – працювати через столиці сусідніх країн, а не через союзницькі (часто іредентистські) партії там.



Срджан Цвіїч

Срджан Цвіїч (Srdjan Cvijic) – політолог, старший політичний аналітик Open Society Foundation в Брюсселі та представник Балкан в Europe Policy Advisory Group. Він займається зовнішніми справами Європейського союзу та є експертом у сфері демократизації.